YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

9 päivänä heinäkuuta 2009 *

Asiassa C-511/06 P,

jossa on kyse yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 56 artiklaan perustuvasta valituksesta, joka on pantu vireille 11.12.2006,

Archer Daniels Midland Co., kotipaikka Decatur (Yhdysvallat), edustajinaan Rechtsanwalt C. O. Lenz, solicitor L. Martin Alegi, solicitor E. Batchelor ja solicitor M. Garcia, prosessiosoite Luxemburgissa,

valittajana,

ja jossa vastapuolena on

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään A. Bouquet ja X. Lewis, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: A. Tizzano, joka hoitaa ensimmäisen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit M. Ilešič, A. Borg Barthet, E. Levits (esittelevä tuomari) ja J.-J. Kasel,

julkisasiamies: P. Mengozzi,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 8.5.2008 pidetyssä istunnossa esitetyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 6.11.2008 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Archer Daniels Midland Co. (jäljempänä ADM) vaatii muutoksenhaussaan yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-59/02, Archer Daniels Midland vastaan komissio, 27.9.2006 antaman tuomion (Kok., s. II-3627; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on osittain hylännyt ADM:n kanteen, jossa tämä vaati EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan soveltamisesta 5.12.2001 tehdyn komission päätöksen 2002/742/EY (Asia COMP/E-1/36.604 – sitruunahappo) (EYVL 2002, L 239, s. 18; jäljempänä riidanalainen päätös) osittaista kumoamista itseään koskevilta osin.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

2 Perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäisen täytäntöönpanoasetuksen N:o 17 (EYVL 1962, 13, s. 204), joka on annettu 6.2.1962, 15 artiklan 2 kohdassa säädettiin seuraavaa:

”Komissio voi päätöksellään määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille sakon, joka on vähintään 1 000 ja enintään 1 000 000 laskentayksikköä taikka tätä suurempi mutta enintään 10 prosenttia kunkin rikkomukseen osallisen yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta, jos ne tahallaan tai tuottamuksesta

a) rikkovat perustamissopimuksen [81] artiklan 1 kohtaa tai [82] artiklaa; – –

– –

Sakon suuruutta määrättäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto.”

3 Komission 14.1.1998 annetussa tiedonannossa, jonka otsikko on ”Suuntaviivat asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan

5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa” (EYVL C 9, s. 3), todetaan muun muassa seuraavaa:

”– – suuntaviivoissa esitettyjen periaatteiden tarkoituksena on varmistaa komission päätösten avoimuus ja objektiivisuus suhteessa yrityksiin kuin myös yhteisöjen tuomioistuimeen; samalla vahvistetaan lainsäätäjän komissiolle jättämä liikkumavara harkintavallalle, jonka perusteella komissio voi määrätä sakoksi enintään 10 prosenttia yrityksen kokonaisliikevaihdosta. Tätä liikkumavaraa on kuitenkin sovellettava yhtenäisen ja syrjimättömän politiikan linjan mukaisesti, joka vastaa kilpailusääntöjen rikkomisen estämiselle asetettuja tavoitteita.

Sakon uusi laskutapa perustuu tästedes jäljempänä esitettyyn kaavaan, joka pohjautuu perusmäärään, jota korotetaan raskauttavien olosuhteiden perusteella ja alennetaan lieventävien olosuhteiden perusteella.”

4 Suuntaviivojen 1 kohdan A alakohdassa todetaan seuraavaa:

”Rikkomuksen vakavuuden arvioinnissa on otettava huomioon sen laatu, sen todellinen vaikutus markkinoihin, jos se on mitattavissa, ja laajuus asian kannalta merkityksellisillä maantieteellisillä markkinoilla.

Rikkomukset voidaan jakaa kolmeen luokkaan, nimittäin vakavaa vähäisempiin, vakaviin ja erittäin vakaviin rikkomuksiin.

– –

Lisäksi on tarpeen ottaa huomioon se todellinen taloudellinen kapasiteetti, joka on muille talouden toimijoille ja erityisesti kuluttajille vahinkoa aiheuttaviin rikkomuksiin syyllistyneille, ja määrittää sakon määrä tasolle, joka on riittävän varoittava.

– –

Jos rikkomukseen syyllistyy useita yrityksiä (esimerkiksi kartellit), voi tietyissä tapauksissa olla tarpeen vaihdella kussakin edellä mainitussa luokassa määritettyjä määriä, jotta voitaisiin ottaa huomioon rikkomusten tapauskohtainen painoarvo ja siten kunkin yrityksen rikkomisen todellinen vaikutus kilpailuun erityisesti, kun samanlaisiin rikkomuksiin syyllistyneet yritykset ovat huomattavan erikokoisia.

– –”

5 Suuntaviivojen 2 kohdassa, jonka otsikko on ”Raskauttavat olosuhteet”, todetaan seuraavaa:

”Perusmäärää voidaan korottaa raskauttavien olosuhteiden perusteella, esimerkiksi:

– –

– toiminta rikkomusten johtajana tai yllyttäjänä,

– –”

6 Suuntaviivojen 3 kohdassa, jonka otsikkona on ”Lieventävät olosuhteet”, todetaan seuraavaa:

”Perusmäärää voidaan alentaa lieventävien olosuhteiden perusteella, esimerkiksi:

– –

– yritys on lopettanut rikkomuksen heti komission ensimmäisen toimenpiteen jälkeen (erityisesti tarkastukset),

– –”

7 Sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa 18.7.1996 annetun komission tiedonannon (EYVL C 207, s. 4; jäljempänä yhteistyötiedonanto) B kohdassa, jonka otsikko on ”Sakkojen määräämättä jättäminen tai sakkojen määrän hyvin huomattava alentaminen”, todetaan seuraavaa:

”Yrityksen, joka

a) ilmoittaa komissiolle salaisesta kartellista ennen kuin komissio on päättänyt aloittaa kartelliin kuuluvia yrityksiä koskevan tutkimuksen, ja jos komissiolla ei jo ole riittäviä todisteita ilmoitetun kartellin olemassaolon todistamiseksi,

b) ensimmäisenä esittää ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta,

c) on lopettanut osallistumisensa tähän laittomaan toimintaan viimeistään kartellin ilmoittamishetkellä,

d) antaa komissiolle kaikki tarvittavat tiedot kartellista sekä kaikki sen hallussa olevat kartellia koskevat asiakirjat ja todisteet sekä on valmis jatkuvaan ja täydelliseen yhteistyöhön koko tutkimuksen ajan,

e) ei ole pakottanut toista yritystä osallistumaan kartelliin eikä ole ollut tämän laittoman toiminnan aloittaja tai ratkaiseva toimija,

sakon määrää, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi toiminut yhteistyössä, alennetaan vähintään 75 prosentilla tai sakko voidaan jättää kokonaan määräämättä.”

8 Yhteistyötiedonannon D kohdassa, jonka otsikko on ”Sakkojen määrän merkittävä alentaminen”, todetaan seuraavaa:

”1. Jos yritys tarjoutuu yhteistyöhön ilman, että kaikki edellä B tai C kohdassa esitetyt edellytykset täyttyvät, yritykselle voidaan myöntää 10–50 prosenttia alennusta siihen sakkojen määrään, joka sille olisi määrätty ilman yhteistyötä.

– –”

9 Mainitun tiedonannon E kohdan 2 alakohdan sanamuoto on seuraava:

”Lopullinen päätös siitä, täyttyvätkö edellä B, C tai D kohdassa mainitut edellytykset ja myönnetäänkö mitään vapautusta sakosta tai jätetäänkö sakko määräämättä, tehdään samaan aikaan kun komissio tekee lopullisen päätöksen. Ei ole soveliasta myöntää vapautusta ennen hallinnollisen menettelyn loppumista, koska edellä esitetyt edellytykset ovat voimassa koko menettelyn ajan.”

Tosiseikat

Kartelli

10 Komissio osoitti riidanalaisen päätöksen viidelle sitruunahappoa valmistavalle yritykselle, eli ADM:lle, Cerestar Bioproducts BV:lle (jäljempänä Cerestar), F. Hoffmann-La Roche AG:lle (jäljempänä HLR), Haarmann & Reimer Corporationille (jäljempänä H & R) ja Jungbunzlauer AG:lle (jäljempänä JBL).

11 Sitruunahappo on happamuudensäätö- ja säilöntäaine, jota käytetään elintarvikkeissa ja juomissa, kotitalouspesuaineissa ja puhdistusaineissa, lääkevalmisteissa ja kosmetiikassa sekä erilaisissa teollisissa prosesseissa.

12 Komissio sai vuoden 1995 elokuussa tiedon siitä, että Yhdysvaltojen oikeusministeriö oli käynnistänyt tutkimuksen, joka koski sitruunahapon markkinoita Yhdysvalloissa. ADM, Cerestar, HLR, H & R ja JBL, jotka myönsivät osallistuneensa kartelliin, maksoivat sakkoja tehtyään sopimukset oikeusministeriön kanssa. Lisäksi eräille henkilöille määrättiin henkilökohtaisia sakkoja.

13 Komissio lähetti 6.8.1997 asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietopyyntöjä Euroopan yhteisön neljälle suurimmalle sitruunahapon tuottajalle.

14 Sen jälkeen kun Cerestar oli saanut myöhemmin eli vuoden 1998 heinäkuussa lähetetyn pyynnön, se ilmoitti komissiolle aikomuksestaan tehdä yhteistyötä. Cerestarin ja komission edustajien välillä pidettiin 29.10.1998 kokous, jossa Cerestarin edustajat

kuvailivat muistista sen kartellin toimintaa, johon tämän tuomion 10 kohdassa mainitut viisi yritystä osallistuivat (jäljempänä kartelli), sekä tiettyjä kartellin toimintaan liittyneitä mekanismeja. Kyseinen yritys korosti lisäksi sitä roolia, joka ADM:llä oli ollut tietyissä kyseisten yritysten välillä järjestetyissä monenkeskisissä kokouksissa. Cerestar vahvisti todistuksensa 25.3.1999 päivätyssä kirjallisessa lausunnossa (jäljempänä Cerestarin lausunto).

15 ADM:n edustajat selvittivät 11.12.1998 komission edustajien kanssa pitämässään kokouksessa kilpailunvastaista toimintaa, johon kyseinen yhtiö oli kartellissa osallistunut. Yhtiö vahvisti lausumansa 15.1.1999 päivätyllä kirjeellä (jäljempänä ADM:n lausunto).

16 Niiden tietojen perusteella, jotka kyseessä olevat viisi yritystä lähettivät vastauksena komission täydentäviin tietopyyntöihin, komissio lähetti näille yrityksille 29.3.2000 päivätyn väitetiedoksiannon (jäljempänä väitetiedoksianto), jossa se moitti niitä EY 81 artiklan 1 kohdan ja Euroopan talousalueesta 2.5.1992 tehdyn sopimuksen (EYVL 1994, L 1, s. 3) 53 artiklan 1 kohdan rikkomisesta siten, että neljä yritystä – niiden joukossa ADM – oli vuoden 1991 maaliskuusta vuoden 1995 toukokuuhun ja Cerestar vuoden 1992 toukokuusta vuoden 1995 toukokuuhun asti osallistunut salaiseen kartelliin sitruunahappomarkkinoilla. Komissio moitti niitä erityisesti myyntikiintiöiden jakamisesta jäsenten kesken ja niissä pysymisestä, tavoite- ja/tai minimihintojen sopimisesta, hinnanalennusten estämisestä sekä yksityiskohtaisten asiakastietojen vaihdosta. Yksikään näistä yrityksistä ei vaatinut kuulemisen järjestämistä eikä kiistänyt väitetiedoksiannossa esitettyjen tosiseikkojen aineellista paikkansapitävyyttä. Ne tyytyivät vastaamaan kirjallisesti väitetiedoksiannossa muotoiltuihin moitteisiin.

Väitetiedoksianto

17 Komissio esitti väitetiedoksiannon I osan C kohdassa niitä tosiseikkoja, joihin sen moitteet liittyivät. Väitetiedoksiannon 50 kohdassa se luetteli viisi pääasiallista

todisteasiakirjaa, jotka oli liitetty tähän tiedoksiantoon kuuden muun asiakirjan kanssa, joihin kuului pöytäkirja sellaisista lausunnoista, jotka ADM:n edustaja teki komission edustajien kanssa 11.12.1998 pidetyssä kokouksessa, eli ADM:n lausunto, 5.11.1996 päivätty pöytäkirja sellaisista lausunnoista, joita ADM:n entinen edustaja teki Yhdysvaltojen oikeusministeriön edustajille ja Federal Bureau of Investigationin (FBI) virkamiehille Yhdysvaltojen viranomaisten käynnistämän kartellinvastaisen menettelyn yhteydessä (jäljempänä FBI:n kertomus), sekä Cerestarin lausunto.

18 Lisäksi väitetiedoksiannon 161 ja 162 kohdassa todettiin, että komissio on kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta arvioidessaan ottanut huomioon tosiseikat sellaisina kuin ne kuvaillaan ja niitä arvioidaan kyseisessä C kohdassa ja että se on kullekin yritykselle määrättävää sakkoa määrittäessään ottanut huomioon muun muassa kunkin yrityksen roolin väitetiedoksiannon I osassa kuvailluissa salaisissa sopimuksissa.

19 Väitetiedoksiannon 57 ja 58 kohdassa mainittiin lopuksi sellaiset kahdenväliset kokoukset, joita vuoden 1991 tammikuussa oli pidetty yhtäältä ADM:n ja toisaalta JBL:n, HLR:n, ja H & R:n välillä ja jotka koskivat kartellin täytäntöönpanoa.

ADM:n lausunto

20 ADM:n lausunto sisältää yksityiskohtaisen ja lukuina esitetyn kuvauksen kartelliin liittyvistä mekanismeista ja erityisesti niistä päätöksistä, joita kyseessä olevat yritykset tekivät kokouksissa, joita ne pitivät vuoden 1991 maaliskuusta vuoden 1995 toukokuuhun saakka.

FBI:n kertomus

21 FBI:n kertomus sisältää ADM:n entisen edustajan esittämän kuvauksen kartelliin liittyvistä mekanismeista ja erityisesti tietoja kyseessä olevien yritysten kesken pidetyistä kokouksista. Kyseisessä kertomuksessa mainitaan muun muassa, että kunkin kartelliin osallistuneen yrityksen edustajien kokouksia järjestettiin ja että näistä kokouksista niin kutsutut masters-kokoukset, joihin osallistuivat korkea-arvoisemmat edustajat, koskivat kartellin yleisiä suuntaviivoja ja mekanismeja, kun taas niin kutsuttuihin sherpa-kokouksiin osallistuivat kyseisten mekanismien käytännön täytäntöönpanosta vastanneet henkilöt. Samassa kertomuksessa todetaan, että kuulustellulle henkilölle oli syntynyt vaikutelma siitä, että toinen ADM:n entinen edustaja, jota kutsuttiin ”viisaaksi vanhaksi mieheksi” ja joka osallistui molemmantyyppisiin edellä mainittuihin kokouksiin, oli hahmotellut kartellin eli niin kutsutun G-4/5-järjestelyn mekanismin ja hänellä oli ollut aktiivinen rooli kyseisen mekanismin täytäntöönpanossa.

Cerestarin lausunto

22 Cerestarin lausunto sisältää pääpiirteittäisen kuvauksen kyseessä olevien yritysten edustajien monenkeskisistä kokouksista ja niissä tehdyistä päätöksistä. Kyseisessä lausunnossa täsmennetään, että Cerestarin edustajasta vaikutti siltä, että ADM:n edustajalla oli näissä kokouksissa johtava osa.

Riidanalainen päätös

23 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan 1 kohdan mukaan ne viisi yritystä, joille päätös on osoitettu, ”ovat rikkoneet perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaa – – osallistumalla jatkuvasti yritysten välisiin sopimuksiin ja/tai yritysten yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin sitruunahappoalalla”.

24 Tämän päätöksen 1 artiklan 2 kohdassa todetaan, että rikkominen on kestänyt ADM:n, HLR:n, H & R:n ja JBL:n tapauksessa maaliskuusta 1991 toukokuuhun 1995 ja Cerestarin tapauksessa toukokuusta 1992 toukokuuhun 1995 saakka.

25 Kyseisen päätöksen 3 artiklan sanamuoto on seuraava:

”Edellä 1 artiklassa mainituille yrityksille määrätään seuraavat sakot:

a) [ADM]: 39,69 miljoonaa euroa

b) [Cerestar]: 170 000 euroa

c) [HLR]: 63,5 miljoonaa euroa

d) [H & R]:14,22 miljoonaa euroa

e) [JBL]: 17,64 miljoonaa euroa.”

26 Komissio sovelsi riidanalaisessa päätöksessä sakkojen määrän vahvistamiseksi suuntaviivoissa esitettyä menetelmää sekä yhteistyötiedonantoa.

27 Aluksi se määritteli sakon perusmäärän rikkomisen vakavuuden ja keston perusteella.

28 Rikkomisen vakavuuden osalta komissio totesi aluksi riidanalaisen päätöksen 230 perustelukappaleessa, että rikkominen oli erittäin vakava, kun otetaan huomioon sen luonne, sen todellinen vaikutus sitruunahapon markkinoihin Euroopan talousalueella ja kyseisten maantieteellisten markkinoiden laajuus.

29 Seuraavaksi komissio katsoi tämän päätöksen 233 perustelukappaleessa, että oli otettava huomioon yritysten tosiasialliset taloudelliset mahdollisuudet haitata kilpailua ja vahvistettava sakon määrä sellaiselle tasolle, että sillä olisi riittävä estävä vaikutus. Komissio tukeutui näin ollen tältä osin maailmanlaajuiseen liikevaihtoon, jonka kyseiset yritykset olivat sitruunahapon myynnin osalta toteuttaneet vuoden 1995 kuluessa – eli rikkomisen viimeisenä vuotena – , ja jakoi yritykset kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään komissio luokitteli H & R:n, jonka osuus maailmanmarkkinoista oli 22 prosenttia, toiseen ryhmään ADM:n ja JBL:n [luottamuksellinen] markkinaosuuksin ja HLR:n 9 prosentin markkinaosuudella ja kolmanteen Cerestarin, jonka osuus maailmanmarkkinoista oli 2,5 prosenttia. Komissio vahvisti tällä perusteella sakkojen laskentapohjaksi 35 miljoonaa euroa ensimmäiseen ryhmään kuuluville yrityksille, 21 miljoonaa euroa toiseen ryhmään kuuluville yrityksille ja 3,5 miljoonaa euroa kolmanteen ryhmään kuuluville yrityksille.

30 Varmistaakseen lisäksi sen, että sakolla on riittävä estävä vaikutus, komissio tarkisti kyseisiä perusmääriä. Komissio otti tässä tarkoituksessa huomioon kyseisten yritysten koon ja kokonaisresurssit sellaisina kuin ne ilmenivät niiden maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta, ja sovelsi korotuskerrointa 2 ADM:n ja HLR:n osalta määritettyihin laskentapohjiin ja korotuskerrointa 2,5 H & R:n osalta määritettyyn laskentapohjaan.

31 Riidanalaisen päätöksen 249 ja 250 perustelukappaleesta ilmenee lisäksi, että jotta kunkin yrityksen rikkomisen kesto otettaisiin huomioon, näin määritettyjä sakkojen perusmääriä korotettiin 10 prosentilla jokaista sellaista vuotta kohti, jona yritys osallistui kartelliin, eli 40 prosentilla ADM:n, HLR:n, H & R:n ja JBL:n osalta ja 30 prosentilla Cerestarin osalta.

32 Komissio vahvisti näin ollen riidanalaisen päätöksen 254 perustelukappaleessa sakkojen perusmääräksi 58,8 miljoonaa euroa ADM:n osalta. Cerestarin, HLR:n, H & R:n ja JBL:n sakkojen perusmääriksi vahvistettiin tässä järjestyksessä 4,55 miljoonaa euroa, 58,8 miljoonaa euroa, 122,5 miljoonaa euroa ja 29,4 miljoonaa euroa.

33 Toiseksi, kuten riidanalaisen päätöksen 273 perustelukappaleesta ilmenee, ADM:lle ja HLR:lle määrättyjen sakkojen perusmääriä korotettiin 35 prosentilla raskauttavien olosuhteiden perusteella sen takia, että molemmilla oli ollut johtava rooli kartellissa.

34 Komissio katsoi kyseisen päätöksen 263 ja 264 perustelukappaleessa erityisesti, että se, että ADM:n ja kolmen muun kartelliin osallistuneen yrityksen välillä pidettiin kahdenvälisiä kokouksia, oli osoitus siitä, että ADM:llä oli ollut kartellissa yllyttäjän rooli, ja totesi lisäksi, että sen hallussa oli lisätietoja sen osoittamiseksi, että ADM oli kartellin johtaja.

35 Komissio on lisäksi riidanalaisen päätöksen 265 ja 266 perustelukappaleessa tukeutunut tiettyihin FBI:n kertomuksessa ja Cerestarin lausunnossa mainittuihin seikkoihin.

36 Kolmanneksi komissio on kyseisen päätöksen 274–291 perustelukappaleessa tutkinut ja hylännyt tiettyjen yritysten vaatimukset siitä, että niiden hyväksi olisi pitänyt lukea lieventäviä olosuhteita.

37 Neljänneksi komissio on riidanalaisen päätöksen 293 perustelukappaleessa tarkistanut asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti Cerestarin ja H & R:n osalta tällä tavoin laskettuja määriä, jotta ne eivät ylittäisi 10:tä prosenttia kyseisten yritysten vuotuisesta kokonaisliikevaihdosta.

38 Viidenneksi komissio on yhteistyötiedonannon mukaisesti alentanut kyseisten yritysten sakkojen määriä.

39 Riidanalaisen päätöksen 305 ja 310 perustelukappaleesta ilmenee tältä osin, että Cerestarin hyväksi on sovellettu kyseisen tiedonannon B osan mukaisesti sakon määrän ”huomattavaa” alentamista, eli 90 prosentin alennusta siihen sakon määrään nähden, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi toiminut yhteistyössä, sillä perusteella, että se oli ensimmäinen yritys, joka toimitti komissiolle ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta.

40 Tähän nähden johdonmukaisesti komissio on riidanalaisen päätöksen 306 perustelukappaleessa hylännyt ADM:n väitteet, joilla tämä pyrki osoittamaan, että sitä oli pidettävä yrityksenä, joka ensimmäisenä oli toimittanut kyseiset tiedot, ja päätti myöntää sille yhteistyötiedonannon D kohdan mukaisesti ainoastaan sakon määrän ”merkittävän” alennuksen, eli 50 prosentin alennuksen siihen sakon määrään nähden, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi toiminut yhteistyössä.

41 Lisäksi JBL:n sakon määrää on alennettu 40 prosentilla, H & R:n sakon määrää 30 prosentilla ja HLR:n sakon määrää 20 prosentilla siihen nähden, mitä ne olisivat olleet, jos nämä yritykset eivät olisi tehneet yhteistyötä.

Oikeudenkäyntimenettely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja valituksenalainen tuomio

42 ADM nosti 28.2.2002 kumoamiskanteen riidanalaisesta päätöksestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

43 ADM vaati kanteessaan riidanalaisen päätöksen 1 artiklan kumoamista niiltä osin kuin siinä todetaan, että ADM on osallistunut sitruunahappomarkkinoiden kapasiteetin rajoittamiseen ja sellaisen tuottajan nimeämiseen, jonka on toteutettava hinnankorotuksia kaikilla kyseisten markkinoiden kansallisilla markkinoilla, kyseisen päätöksen 3 artiklan kumoamista ADM:ää koskevilta osin ja toissijaisesti ADM:lle määrätyn sakon määrän alentamista.

44 ADM esitti kanteensa tueksi erilaisia sille määrätyn sakon määrää koskevia kanneperusteita, jotka oli kohdistettu muun muassa rikkomisen vakavuuden arviointiin, ADM:n luokitteluun kartellin johtajaksi, lieventävien olosuhteiden arviointiin ja sen yhteistyön arviointiin, jota ADM teki hallinnollisen menettelyn kuluessa.

45 ADM väitti ensinnäkin rikkomisen vakavuuden osalta, että komissio on kartellin todellisia vaikutuksia arvioidessaan tehnyt virheitä merkityksellisten markkinoiden määrittelyssä, koska se ei ole määritellyt tällaisia markkinoita etukäteen ja koska se on näin ollen jättänyt ottamatta määritelmässään huomioon sitruunahapon korvaavat tuotteet.

46 Sen jälkeen kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 201 kohdassa, ettei ADM ollut näyttänyt toteen sitä, että sitruunahappokartellin vaikutus suurempiin markkinoihin, joihin se viittasi, olisi ollut olematon tai vähintään vähämerkityksellinen, se hylkäsi kyseisen kanneperusteen.

47 Niiltä osin kuin on toiseksi kyse luokittelusta kartellin johtajaksi, ADM arvosteli komissiota siitä, että tämä oli tehnyt virheitä arvioidessaan niitä seikkoja, joiden perusteella tällaiseen luokitteluun päädyttiin. Yhtäältä kantaja väitti, että komissio oli tukeutunut kolmannen maan viranomaisten laatimaan asiakirjaan, eli FBI:n kertomukseen, mitä oli pidettävä ADM:n menettelyllisten takeiden vastaisena, koska sillä ei muun muassa ollut ollut mahdollisuutta ottaa kantaa kyseisen asiakirjan pätevyyteen. Toisaalta ADM väitti, ettei komissio ollut kunnioittanut sen puolustautumisoikeuksia, koska komissio ei ollut väitetiedoksiannossaan maininnut ADM:n luokittelua kartellin johtajaksi eikä niitä FBI:n kertomuksesta ja Cerestarin lausunnosta ilmeneviä seikkoja, joiden tarkoituksena oli näyttää toteen kyseinen johtajan rooli.

48 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin palautti valituksenalaisen tuomion 215 kohdassa mieliin, että komissio on tällaista luokittelua tehdessään tukeutunut kolmeen tekijään eli kahdenvälisiin kokouksiin, FBI:n kertomukseen ja Cerestarin lausuntoon.

49 Kahdenvälisistä kokouksista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 226 kohdassa, että komissio ei ole tehnyt ilmeistä arviointivirhettä, kun se on vedonnut näihin kokouksiin ylimääräisenä aihetodisteena niihin kahteen muuhun tekijään nähden, joihin se tukeutui todetakseen, että ADM:llä oli ollut kartellissa johtajan rooli, eli FBI:n kertomukseen ja Cerestarin lausuntoon.

50 FBI:n kertomuksesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 268 kohdassa, että koska komissio liitti kyseisen kertomuksen väitetiedoksiantoon, se antoi ADM:lle mahdollisuuden ottaa kantaa kyseisen kertomuksen pätevyyteen ja erityisesti sellaisiin menettelyllisiin lainvastaisuuksiin, joita kyseisen kertomuksen huomioon ottamisesta voisi seurata. Sen jälkeen kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, ettei ADM ollut asettanut kyseistä kertomusta kyseenalaiseksi hallinnollisen menettelyn missään vaiheessa, se totesi kyseisen tuomion 270 kohdassa, ettei komissio ollut loukannut valittajan menettelyllisiä oikeuksia.

51 Cerestarin lausunnosta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 290 kohdassa, että kyseisen lausunnon sisältö on yhteneväinen FBI:n kertomuksen sisällön kanssa, joten komissio ei ollut tehnyt ilmeistä arviointivirhettä,

kun se piti kyseistä lausuntoa todistusvoimaisempana kuin niitä tietoja, joihin kantaja oli vedonnut pyrkiessään osoittamaan, ettei se ollut ottanut itselleen kartellin johtajan roolia.

52 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi katsonut valituksenalaisen tuomion 436–439 kohdassa, että komissio ilmoitti tutkinnan kohteina olleille yrityksille lähettämässään väitetiedoksiannossa ne pääasialliset tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joilla voitiin perustella se sakko, jonka komissio aikoi niille määrätä. Komission asiana ei nimittäin yhtäältä ollut kyseisessä menettelyn vaiheessa ilmoittaa ADM:lle, että se luokittelisi ADM:n kartellin johtajaksi. Koska toisaalta oli kiistatonta, että FBI:n kertomus ja Cerestarin lausunto oli liitetty väitetiedoksiantoon, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, ettei ADM voinut vedota puolustautumisoikeuksien loukkaamiseen huolimatta siitä, ettei komissio ollut kyseisen tiedoksiannon tosiseikkoja koskevassa osassa nimenomaisesti todennut, että se saattaisi pitää ADM:ää kartellin johtajana, eikä ilmoittanut tietoja, niitä joihin se voisi tukeutua todetakseen, että kyse oli tällaisesta roolista.

53 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi näin ollen ADM:n kanneperusteen, joka koski luokittelua kartellin johtajaksi.

54 Kolmanneksi ADM väitti, että komissio oli virheellisesti jättänyt lukematta sen hyväksi suuntaviivojen 3 kohdan kolmannessa luetelmakohdassa mainitun lieventävän olosuhteen, vaikka ADM oli lakannut osallistumasta kartelliin heti Yhdysvaltojen kilpailuviranomaisten ensimmäisten toimenpiteiden jälkeen.

55 Sen jälkeen kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli tulkinnut valituksenalaisen tuomion 335 ja 336 kohdassa suuntaviivojen 3 kohdan kolmatta luetelmakohtaa, se totesi kyseisen tuomion 338 kohdassa, ettei kyseistä lieventävää olosuhdetta voida ottaa huomioon viran puolesta vaan että se riippuu yksittäistapaukselle ominaisista olosuhteista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan kyseisen kartellin salainen luonne osoittaa, että asianomaiset yritykset syyllistyivät tahallisesti siihen rikkomiseen, josta niitä moititaan, joten oikeuskäytännön mukaan tällaista rikkomisen lopettamista ei voida pitää lieventävänä olosuhteena, kun se on johtunut siitä, että

komissio on puuttunut asiaan. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi sen ADM:n kanneperusteen, joka koski sitä, ettei kyseistä tekijää ollut otettu huomioon lieventävänä olosuhteena.

56 Neljänneksi ADM moitti komissiota siitä, ettei tämä ollut toteuttanut sen hyväksi yhteistyötiedonannon B kohdassa tarkoitettua sakon määrän ”huomattavaa” alentamista sen sakon määrään nähden, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi toiminut yhteistyössä, siitä huolimatta, että se oli ensimmäinen yritys, joka toimitti komissiolle ratkaisevaa näyttöä kyseisen kartellin olemassaolosta.

57 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi myös tämän kanneperusteen ja totesi valituksenalaisen tuomion 377 ja 378 kohdassa, että komissio jätti perustellusti myöntämättä sakon määrän ”huomattavan” alentamisen, kun otettiin huomioon ADM rooli kartellin johtajana.

58 Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on muilta osin hyväksynyt sen ADM:n esittämän kanneperusteen, jonka mukaan sitä, että tiettyjä seikkoja, joita ei ollut mainittu väitetiedoksiannossa, oli otettu huomioon riidanalaisen päätöksen 158 perustelukappaleessa, oli pidettävä lainvastaisena. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kumosi kyseisen päätöksen 1 artiklan siltä osin kuin siinä, luettuna yhdessä 158 perustelukappaleen kanssa, todetaan, että ADM on yhtäältä jäädyttänyt, rajoittanut ja poistanut sitruunahapon tuotantokapasiteettia ja toisaalta nimennyt tuottajan, jonka oli toteutettava hinnankorotuksia kaikilla merkityksellisten markkinoiden kansallisilla osamarkkinoilla. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin katsoi, että kyseiset tekijät olivat ylimääräisiä tekijöitä kartellin olennaisiin ominaispiirteisiin nähden, joten se totesi, ettei sakon määrää, sellaisena kuin komissio oli sen ADM:n osalta vahvistanut, ollut aiheellista muuttaa. Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin velvoitti ADM:n maksamaan kaikki oikeudenkäyntikulut lukuun ottamatta yhtä kymmenesosaa sen omista oikeudenkäyntikuluista, jonka maksamiseen komissio velvoitettiin.

Asianosaisten vaatimukset

59 ADM vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

– kumoaa valituksenalaisen tuomion siltä osin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hylännyt riidanalaisesta päätöksestä nostetun kanteen

– kumoaa riidanalaisen päätöksen 3 artiklan sitä koskevilta osin

– toissijaisesti muuttaa tätä 3 artiklaa siten, että se kumoaa valittajalle määrätyn sakon tai alentaa sen määrää

– edelliseenkin nähden toissijaisesti palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen, jotta tämä ratkaisee sen yhteisöjen tuomioistuimen antaman tuomion mukaisesti, ja

– joka tapauksessa velvoittaa komission vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan sekä korvaamaan ADM:n oikeudenkäyntikulut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ja yhteisöjen tuomioistuimessa.

60 Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

– hylkää valituksen ja

– velvoittaa ADM:n korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Valitus

61 Valittaja vetoaa valituksensa tueksi yhdeksään valitusperusteeseen, jotka koskevat

– ensimmäisten viiden valitusperusteen osalta erilaisia oikeudellisia virheitä, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen väitetään tehneen niiltä osin kuin on kyse ADM:n luokittelusta kartellin johtajaksi

– kuudennen valitusperusteen osalta oikeudellista virhettä, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen väitetään tehneen niiltä osin kuin kyse on siitä, ettei ADM:n hyväksi ole luettu lieventäviä olosuhteita, jotka liittyvät siihen, että se lopetti osallistumisensa kartelliin

– seitsemännen ja kahdeksannen valitusperusteen osalta luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista ja oikeudellista virhettä, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt niiltä osin kuin on kyse yhteistyötiedonantoon sisältyvien sääntöjen soveltamisesta

– yhdeksännen valitusperusteen osalta sellaisen periaatteen loukkaamista, jonka mukaan komission on noudatettava itselleen asettamiaan sääntöjä niiltä osin kuin on kyse merkityksellisten markkinoiden määrittelemisestä rikkomisen vakavuutta arvioitaessa.

Ensimmäinen valitusperuste, joka koskee oikeudellista virhettä niiltä osin kuin on kyse ADM:n puolustautumisoikeuksien loukkaamisesta siinä yhteydessä, kun se luokiteltiin kartellin johtajaksi

Asianosaisten lausumat

62 ADM vetoaa tällä kahteen osaan jakautuvalla valitusperusteellaan siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut sen puolustautumisoikeuksia.

63 Valitusperusteensa ensimmäisessä osassa valittaja arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on valituksenalaisen tuomion 437 ja 438 kohdassa todennut, että komissio oli väitetiedoksiannossa ilmoittanut ne pääasialliset seikat, jotka ilmensivät ADM:n käyttäytymisen vakavuutta, vaikka väitetiedoksiannossa ei mainittu sitä, että ADM:ää saatettaisiin pitää kartellin johtajana. Kartellin johtajan rooli on ADM:n mukaan kuitenkin yksi sellainen pääasiallinen seikka, jonka on käytävä ilmi väitetiedoksiannosta, sillä muuten on kyse asianomaisen yrityksen puolustautumisoikeuksien loukkaamisesta.

64 Valitusperusteensa toisessa osassa ADM väittää, ettei komissio ole väitetiedoksiannossa varoittanut sitä niistä seikoista, joiden perusteella riidanalaisessa päätöksessä katsottiin, että se oli kartellin johtaja. Pelkästään sitä, että kyseiseen tiedoksiantoon oli liitetty asiakirjoja, joista kyseiset seikat ilmenivät, ei valittajan mukaan voida pitää riittävänä sen varmistamiseksi, että valittajan puolustautumisoikeuksia kunnioitetaan.

65 Komissio katsoo, että kyseinen valitusperuste on perusteeton. Niiltä osin kuin on kyse valitusperusteen ensimmäisestä osasta, komissio toteaa, että kun se on väitetiedoksiannon 158 kohdassa maininnut ottavansa huomioon kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen yksilöllisen roolin arvioidessaan rikkomisen vakavuutta, se on – kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa – täyttänyt ne oikeuskäytäntöön perustuvat vaatimukset, joihin valittaja itse on vedonnut.

66 Valitusperusteen toinen osa on komission mukaan tehoton, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi todennut, ettei komission asiana ollut väitetiedoksiannossa mainita niitä seikkoja, jotka johtivat siihen, että se luokitteli valittajan kartellin johtajaksi. Kyseinen valitusperusteen osa on komission mukaan joka tapauksessa perusteeton sen takia, että valittaja oli tietoinen kyseisistä seikoista, koska ne ilmenivät tähän tiedoksiantoon liitetyistä asiakirjoista. Lisäksi tämän tiedoksiannon tietyt kohdat koskivat valittajaa nimenomaisesti. Komissio toteaa näin ollen, että valittajalle annettiin tilaisuus esittää vastalauseensa niistä asiakirjoista, joita hallinnollisen menettelyn vaiheessa käytettiin sen osoittamiseksi, että valittaja oli kartellin johtaja, joten valittajan puolustautumisoikeuksia ei loukattu.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

– Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa

67 Valituksenalaisen tuomion 437 kohtaan sisältyvistä toteamuksista ilmenee, että komissio on ADM:lle lähettämässään väitetiedoksiannossa luokitellut sen rikkomisen, josta tutkinnan kohteina olevia yrityksiä moititaan, erittäin vakavaksi ja että se aikoi vahvistaa sakon määrän riittävän ehkäisevälle tasolle. Tältä osin myös kyseisen tiedoksiannon 158, 161 ja 162 kohdasta ilmenee, että komissio ottaisi huomioon kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen yksilöllisen roolin.

68 On korostettava, että siitä yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin mainitsi valituksenalaisen tuomion 434 kohdassa, ilmenee, että silloin kun komissio väitetiedoksiannossaan nimenomaisesti ilmoittaa aikovansa tutkia, onko asianomaisille yrityksille määrättävä sakkoja, ja kun se myös ilmoittaa ne tärkeimmät tosiseikat ja oikeudelliset seikat, jotka voivat johtaa sakon määräämiseen, kuten oletetun rikkomisen vakavuuden ja keston sekä sen, että kilpailusääntöjä on rikottu ”tahallaan tai tuottamuksesta”, se täyttää velvoitteensa kunnioittaa kyseisten yritysten oikeutta tulla kuulluiksi. Tällöin se antaa yrityksille ne tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta ne voivat puolustautua paitsi sitä vastaan, että niiden vahvistetaan rikkoneen kilpailusääntöjä, myös sakkojen määräämistä vastaan (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, tuomio 28.6.2005, Kok., s. I-5425, 428 kohta ja yhdistetyt asiat C-101/07 P ja C-110/07 P, Coop de France Bétail et Viande v. komissio, tuomio 18.12.2008, 49 kohta).

69 Oikeuskäytännöstä ilmenee myös, että se, että komissio velvoitettaisiin ilmoittamaan kyseisille yrityksille väitetiedoksiannon vaiheessa sellaisia konkreettisia tietoja, jotka koskevat suunniteltujen sakkojen tasoa, merkitsisi komission lopullisen päätöksen ennakoimista epäasianmukaisella tavalla (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 100/80–103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok., s. 1825, Kok. Ep. VII, s. 133, 21 kohta).

70 Tältä osin on aiheellista korostaa, että tietyn yrityksen luokittelu kartellin johtajaksi johtaa huomattaviin seurauksiin sen sakon määrässä, joka tällä tavalla luokitellulle yritykselle määrätään. Kyse on näin ollen suuntaviivojen 2 kohdan nojalla raskauttavasta olosuhteesta, joka johtaa sakon perusmäärän korottamiseen määrällä, jota ei voida pitää vähäisenä. Vastaavasti yhteistyötiedonannon B kohdan e alakohdan mukaan tällainen luokittelu sulkee lähtökohtaisesti pois sakon määrän hyvin huomattavan alentamisen, vaikka kartellin johtajaksi luokiteltu yritys täyttäisi kaikki kyseisessä säännöksessä luetellut edellytykset.

71 Komission tehtävänä on näin ollen esittää väitetiedoksiannossa sellaiset tekijät, joita se pitää relevantteina sen kannalta, että yritys, joka saatetaan luokitella kartellin johtajaksi, kykenee vastaamaan tällaiseen väitteeseen. Kun otetaan kuitenkin huomioon se, että tällainen tiedoksianto on vain yksi vaihe lopullisen päätöksen tekemisessä ja ettei se ole

näin komission lopullinen kannanotto, ei voida vaatia, että komissio luokittelee jo kyseisessä vaiheessa oikeudellisesti ne tiedot, joihin se tukeutuu lopullisessa päätöksessään luokitellakseen tietyn yrityksen kartellin johtajaksi.

72 Tästä seuraa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen voida väittää tehneen oikeudellista virhettä, kun se katsoi, että komissiolla oli mahdollisuus olla väitetiedoksiannossa ilmoittamatta sitä, että se saattaisi luokitella ADM:n kartellin johtajaksi.

73 Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa on näin ollen perusteettomana hylättävä.

– Ensimmäisen valitusperusteen toinen osa

74 Kyseisessä valitusperusteen osassa ADM väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut sen puolustautumisoikeuksia, kun se on valituksenalaisen tuomion 439 kohdassa katsonut, että ADM on voinut ilmoittaa näkemyksensä tietyistä seikoista, joiden perusteella se luokiteltiin kartellin johtajaksi, sillä perusteella, että kyseiset tosiseikat ilmenivät väitetiedoksiantoon liitetyistä asiakirjoista.

75 Luokitellessaan ADM:n kartellin johtajaksi komissio on riidanalaisen päätöksen 265 ja 266 perustelukappaleessa tukeutunut seikkoihin, jotka ilmenevät FBI:n kertomuksesta ja Cerestarin lausunnosta.

76 Tältä osin voidaan yhtäältä todeta, että kyseisessä 265 perustelukappaleessa, jossa lainataan FBI-kertomusta, todetaan, että ”koko G-4/5-järjestelyn mekanismi näytti olevan [tämän ADM:n edustajan] idea, ja [tämä ADM:n edustaja] toimi varsin aktiivisessa roolissa Baselissa 6 päivänä maaliskuuta 1991 pidetyssä kokouksessa, jossa sitruunahappojärjestely suunniteltiin”, ja että kyseistä edustajaa ”pidettiin ’viisaana vanhana miehenä’, ja [hänet nimitettiin] jopa ’saarnaajaksi’”.

77 Toisaalta edellä mainittu 266 perustelukappale sisältää katkelman Cerestarin lausunnosta, jossa todetaan, että ”vaikka Masters-kokousten puheenjohtajina toimivat tavallisesti [HLR:n ja JBL:n edustajat], [Cerestarilla] on selvä käsitys siitä, että [ADM:n edustaja] toimi johtajana. [ADM:n edustaja] toimi Sherpa-kokousten puheenjohtajana ja hänellä oli tapana valmistella kokousasiat ja ehdottaa listahintoja muiden hyväksyttäväksi”.

78 Aluksi on korostettava, että toisin kuin komissio väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole vahvistanut sellaista periaatetta, jonka mukaan komissio ei ollut velvollinen ilmoittamaan väitetiedoksiannossa niitä seikkoja, joiden perusteella se luokitteli ADM:n kartellin johtajaksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin todennut valituksenalaisessa tuomiossa seuraavaa:

”438 Kyseessä olevien yritysten puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen ei velvoita komissiota ilmoittamaan väitetiedoksiannossa täsmällisemmin, miten se aikoo mahdollisesti käyttää [pääasiallisia tosi- ja oikeusseikkoja, joilla sakko voidaan perustella] sakon tasoa määrittäessään. Erityisesti komission ei tarvinnut ilmoittaa sitä, että se saattoi pitää ADM:ää kartellin johtajana, eikä sen korotuksen suuruutta, jonka se mahdollisesti tekisi ADM:lle määrättävään sakkoon tämän vuoksi – –

439 – – on huomautettava, että komissio on liittänyt [FBI:n kertomuksen ja Cerestarin lausunnon] väitetiedoksiantoon ja että osapuolet ovat näin ollen voineet ilmoittaa näkemyksensä tältä osin, myös siltä osin, että niitä on käytetty todisteina.”

79 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että komissio oli kunnioittanut ADM:n puolustautumisoikeuksia, koska se oli liittänyt väitetiedoksiantoon ne todisteet, joista ilmenivät ne seikat, joihin se on riidanalaisessa päätöksessä tukeutunut luokitellessaan ADM:n kartellin johtajaksi.

80 Tämän täsmennyksen jälkeen voidaan todeta, että vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei voida väittää tehneen oikeudellista virhettä, kun se on valituksenalaisen tuomion 438 kohdassa todennut, ettei komission tarvinnut ilmoittaa väitetiedoksiannossa, miten se aikoi käyttää tosiseikkoja sakon tasoa määrittäessään, eikä varsinkaan sitä, aikoiko se näiden seikkojen perusteella luokitella tietyn yrityksen kartellin johtajaksi, komission asiana oli kuitenkin vähintään ilmoittaa kyseiset seikat.

81 On kuitenkin todettava, että toisin kuin komissio väittää, niitä seikkoja, joihin komissio on tukeutunut riidanalaisen päätöksen 265 ja 266 perustelukappaleessa ja jotka perustuvat FBI:n kertomukseen ja Cerestarin lausuntoon, ei mainittu väitetiedoksiannossa.

82 On nimittäin todettava, että kuten julkisasiamies on huomauttanut ratkaisuehdotuksensa 40 kohdassa, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole valituksenalaisen tuomion 439 kohdassa katsonut, että ratkaisevia seikkoja olisi esitetty väitetiedoksiannossa, mutta se totesi, että jo se, että komissio liitti kyseiseen tiedoksiantoon ne asiakirjat, joista nämä tosiseikat ilmenevät, merkitsi sitä, että valittajalle oli annettu mahdollisuus esittää näkemyksensä paitsi asiakirjojen käytöstä todisteina myös niissä kuvailluista seikoista.

83 Näin ollen on tarkistettava, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole tehnyt oikeudellista virhettä katsoessaan, että komissio kunnioitti valittajan puolustautumisoikeuksia, kun se toimi edellä kuvaillulla tavalla.

84 On muistettava, että puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen kaikissa menettelyissä, joissa voidaan määrätä seuraamuksia – erityisesti sakkoja tai uhkasakkoja –, on yhteisön oikeuden perusperiaate, jota on noudatettava, vaikka kyse on luonteeltaan hallinnollisesta menettelystä (ks. mm. asia C-328/05 P, SGL Carbon v. komissio, tuomio 10.5.2007, Kok., s. I-3921, 70 kohta).

85 Puolustautumisoikeuksien noudattaminen edellyttää sitä, että asianomainen yritys saa hallinnollisen menettelyn kuluessa ilmaista asianmukaisesti näkemyksensä esiin tuotujen tosiseikkojen paikkansapitävyydestä ja merkityksestä sekä niistä asiakirjoista, joita komissio on käyttänyt rikkomista koskevan väitteensä tukena (ks. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 10 kohta; asia C-407/04, Dalmine v. komissio, tuomio 25.1.2007, Kok., s. I-829, 44 kohta ja em. asia SGL Carbon v. komissio, tuomion 71 kohta).

86 Muun muassa väitetiedoksiannolla mahdollistetaan se, että tutkimuksen kohteena olevat yritykset voivat tutustua komission käytettävissä oleviin todisteisiin, ja se, että puolustautumisoikeuksia voidaan käyttää täysin tehokkaasti (ks. yhdistetyt asiat C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P ja C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 15.10.2002, Kok., s. I-8375, 315 ja 316 kohta ja yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, tuomio 7.1.2004, Kok., s. I-123, 66 ja 67 kohta).

87 Kyseisessä tiedoksiannossa on tältä osin mainittava selvästi kaikki olennaiset seikat, joihin komissio tukeutuu kyseisessä menettelyn vaiheessa (ks. em. yhdistetyt asiat Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomion 14 kohta).

88 Puolustautumisoikeuksien noudattaminen edellyttää näin ollen sitä, että asianomainen yritys saa hallinnollisen menettelyn kuluessa ilmaista asianmukaisesti näkemyksensä esiin tuotujen tosiseikkojen ja olosuhteiden paikkansapitävyydestä ja merkityksestä sekä niistä asiakirjoista, joita komissio on käyttänyt rikkomista koskevan väitteensä tukena (ks. em. asia Dalmine, tuomion 44 kohta).

89 On kuitenkin todettava, että käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa pelkästään se, että väitetiedoksiantoon on liitetty ne asiakirjat, joihin sisältyvien tietojen perusteella ADM on luokiteltu kartellin johtajaksi, ei riitä täyttämään edellä mainittuja vaatimuksia, koska kyseisen tiedoksiannon perusteella ADM:lle ei ole annettu mahdollisuutta esittää vastalauseita näiden seikkojen johdosta ja näin ollen vedota tehokkaasti oikeuksiinsa.

90 On nimittäin todettava, että ne todisteet, joihin sisältyvien tietojen perusteella ADM on riidanalaisessa päätöksessä luokiteltu kartellin johtajaksi, ovat välttämättä sellaisinaan subjektiivisia, koska ne perustuvat sellaisten henkilöiden antamiin todistuksiin, jotka ovat olleet epäiltyinä komission tai muiden eli kansallisten kilpailuviranomaisten käynnistämässä rikkomista koskevassa menettelyssä.

91 Näin ollen yhtäältä FBI:n kertomus on lopputulos sellaisen ADM:n entisen edustajan kuulustelusta, jolle on myönnetty koskemattomuus Yhdysvaltojen kilpailuviranomaisten käynnistämässä menettelyssä.

92 Toinen todiste perustuu toisaalta spontaaniin lausuntoon, jonka on antanut Cerestar, eli yritys, joka kilpailee ADM:n kanssa sitruunahappomarkkinoilla ja joka on itse osallistunut kyseiseen kartelliin.

93 Valittajalla ei pelkästään sen perusteella, että kyseiset asiakirjat on liitetty väitetiedoksiantoon, ole ollut mahdollisuutta arvioida sitä, kuinka uskottavana komissio piti kutakin kyseisissä asiakirjoissa esitettyä seikkaa.

94 Käsiteltävänä olevan asian olosuhteissa ei näin ollen ole mahdollista katsoa, että silloin kun komissio on tyytynyt liittämään väitetiedoksiantoon ne asiakirjat ja todisteet, joista käyvät ilmi ne seikat, joihin se on riidanalaisessa päätöksessä tukeutunut luokitellessaan

valittajan kartellin johtajaksi, ilman että kyseisiä seikkoja on nimenomaisesti mainittu itse väitetiedoksiannossa, komissio olisi tarjonnut ADM:lle mahdollisuuden vedota oikeuksiinsa.

95 Edellä esitetystä seuraa näin ollen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se on katsonut, ettei komissio ollut loukannut valittajan puolustautumisoikeuksia luokitellessaan ADM:n kartellin johtajaksi sellaisten tietojen perusteella, joihin se on tässä tarkoituksessa vedonnut mutta joita ei mainittu ADM:lle lähetetyssä väitetiedoksiannossa.

96 Ensimmäisen valitusperusteen toinen osa on näin ollen hyväksyttävä.

Toinen, kolmas, neljäs ja viides valitusperuste, jotka koskevat oikeudellisia virheitä ja todisteiden ottamista huomioon vääristyneellä tavalla niiltä osin kuin on kyse ADM:n luokittelusta kartellin johtajaksi

97 Kun otetaan huomioon ADM:n ensimmäiseen valitusperusteeseen annettu vastaus, ei ole aihetta tarkastella toista, kolmatta, neljättä ja viidettä valitusperustetta, jotka myös koskevat ADM:n luokittelua kartellin johtajaksi FBI:n kertomuksesta ja Cerestarin lausunnosta ilmenevien tietojen perusteella.

Kuudes valitusperuste, joka koskee oikeudellista virhettä niiltä osin kuin on kyse ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioinnista lieventävien olosuhteiden huomioon ottamatta jättämisestä

Asianosaisten lausumat

98 ADM väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tulkinnut suuntaviivoja virheellisesti, kun se on valituksenalaisen tuomion 346 kohdassa katsonut, ettei komissio ollut velvollinen lukemaan sen hyväksi lieventäviä olosuhteita. Toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut 335–340 kohdassa, lieventävien olosuhteiden hyväksi lukeminen ei nimittäin voi olla pelkkä komission käytössä oleva vaihtoehto siten, että tämä voi ottaa kartellin salaisen luonteen huomioon, kun se päättää, onko kyse lieventävistä olosuhteista vai ei.

99 Komissio katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti katsonut, ettei rikkomisen lopettamisesta seuraa automaattisesti oikeutta siihen, että sakkoa alennetaan. Komissiolla on tältä osin laaja harkintavalta erityisesti kyseessä olevan yrityksen käyttäytymisen osalta. Käsiteltävänä olevassa asiassa ADM ei ole myötävaikuttanut ratkaisevasti hallinnolliseen menettelyyn, joten sen hyväksi ei voida lukea lieventäviä olosuhteita.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

100 On muistettava, että suuntaviivojen 3 kohdassa todetaan, että komission vahvistaman sakon määrää alennetaan etenkin silloin, kun kyseessä oleva yritys lopettaa rikkomisen komission ensimmäisten toimenpiteiden johdosta.

101 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tältä osin katsonut valituksenalaisen tuomion 338 kohdassa, että tätä säännöstä on tulkittava siten, että ainoastaan sellaiset käsiteltävän tapauksen erityiset olosuhteet, joissa rikkomisen lopettaminen heti komission ensimmäisten toimenpiteiden jälkeen konkretisoituu, voivat oikeuttaa tämän olosuhteen huomioon ottamisen lieventävänä olosuhteena.

102 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen hylännyt sen valittajan väitteen, jonka mukaan kartellin päättymisen tulisi johtaa automaattisesti sakon perusmäärän alentamiseen suuntaviivojen 3 kohdan mukaisesti, ja korostanut valituksenalaisen tuomion 337 kohdassa, että kyseisen säännöksen tulkitseminen ADM:n esittämällä tavalla aiheuttaisi haittaa EY 81 artiklan 1 kohdan tehokkaalle vaikutukselle.

103 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin toimiessaan ole tehnyt oikeudellista virhettä.

104 On nimittäin todettava, että tällainen sakon perusmäärän alentaminen liittyy välttämättä käsiteltävän asian olosuhteisiin, jotka voivat johtaa siihen, ettei komissio alenna sakon perusmäärää laittomaan sopimukseen osallistuneen yrityksen hyväksi.

105 Näin ollen lieventävän olosuhteen hyväksi lukeminen sellaisissa tilanteissa, joissa yritys on osapuolena selvästi laittomassa sopimuksessa, jonka se tiesi muodostavan rikkomisen tai ei voinut olla tietämättä sitä, voisi houkutella yrityksiä jatkamaan salaista sopimusta niin kauan kuin mahdollista, siinä toivossa, että niiden käyttäytymistä ei koskaan havaita, ja samalla tietäen, että jos niiden käyttäytyminen havaittaisiin, niiden sakkoa voitaisiin alentaa, kun ne lopettavat rikkomisen. Tällainen tunnustaminen veisi asetetulta sakolta kaiken ennalta ehkäisevän vaikutuksen ja aiheuttaisi haittaa EY 81 artiklan 1 kohdan tehokkaalle vaikutukselle (asia C-510/06 P, Archer Daniels Midland v. komissio, tuomio 19.3.2009, Kok., s. I-1843, 149 kohta).

106 Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti katsonut, että sen toteamissa olosuhteissa valittaja ei voinut vedota siihen, että komissio oli välttämättä velvollinen lukemaan valittajan hyväksi sakon perusmäärän alentamisen sillä perusteella, että se lopetti lainvastaisen käyttäytymisensä heti Yhdysvaltojen kilpailuviranomaisten ensimmäisten toimenpiteiden johdosta.

107 Näin ollen kuudes valitusperuste on hylättävä perusteettomana.

Seitsemäs valitusperuste, joka koskee oikeudellista virhettä yhteistyötiedonannon B kohdan soveltamisessa

Asianosaisten lausumat

108 ADM katsoo, että se on luokiteltu virheellisesti kartellin johtajaksi, joten se arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei tämä hyväksynyt sen kanneperustetta, joka koski yhteistyötiedonannon B kohdan soveltamista sen hyväksi.

109 Komission mukaan kyseinen valitusperuste merkitsee ensimmäisen valitusperusteen toistamista, joten se on jätettävä tutkimatta.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

110 Kuten tämän tuomion 95 kohdassa on todettu, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti katsonut, että komissio saattoi ADM:n puolustautumisoikeuksia loukkaamatta käyttää FBI:n kertomuksesta ja Cerestarin lausunnosta ilmeneviä seikkoja luokitellakseen ADM:n kartellin johtajaksi, vaikka näitä seikkoja ei ollut mainittu väitetiedoksiannossa.

111 Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi 225 ja 226 kohdassa, että – jollei edellä mainittuja todisteita oteta huomioon – se, että kahdenvälisiä kokouksia oli pidetty, oli ainoastaan aihetodiste, joka ei sellaisenaan mahdollistanut päätelmää siitä, että valittaja olisi ollut kartellin johtaja, tästä seuraa näissä olosuhteissa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti vahvistanut ADM:n luokittelun kartellin johtajaksi.

112 Näin ollen on todettava, että koska valittajaa ei lainmukaisesti luokiteltu kartellin johtajaksi, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voinut oikeudellista virhettä tekemättä todeta, ettei ADM:n hyväksi voinut soveltaa yhteistyötiedonannon B kohtaa, koska ADM:llä oli kartellissa ollut johtajan rooli.

113 Nyt käsiteltävänä ollut valitusperuste on näin ollen hyväksyttävä.

Kahdeksas valitusperuste, joka koskee luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista

Asianosaisten lausumat

114 ADM väittää, että niiden toteamusten, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin esittää valituksenalaisen tuomion 386–391 kohdassa, olisi pitänyt johtaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteamaan, että komissio oli synnyttänyt valittajassa perusteltuja odotuksia sakon määrän alentamisesta yhteistyötiedonannon B kohdan mukaisesti. Valittaja väittää tältä osin, että – toisin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 394 kohdassa katsonut – sillä menettelyn vaiheella, jossa yhteistyö on tehty, ei ole merkitystä tällaisten odotusten syntymisen kannalta. Valittaja viittaa tältä osin yhdistetyissä asioissa C-182/03 ja C-217/03, Belgia ja Forum 187 vastaan komissio, 22.6.2006 annettuun tuomioon (Kok., s. I-5479, 147–167 kohta).

115 Komissio toteaa, että koska sillä ei objektiivisesti ole mahdollisuutta määritellä täsmällisesti kunkin kartelliin osallistujan roolia ennen hallinnollisen menettelyn päättymistä, ADM ei ole voinut elätellä toiveita siitä, että sille määrättävän sakon määrään mahdollisesti sovellettaisiin yhteistyötiedonannon B kohdassa tarkoitettua ”hyvin huomattavaa” alentamista.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

116 Yhtäältä on todettava, että kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 208 kohdassa, ADM pyrkii käsiteltävänä olevalla valitusperusteellaan siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvioimat tosiseikat arvioitaisiin muutoksenhakuvaiheessa uudelleen, mihin yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta ainoastaan, jos kyse on siitä, että todisteita on otettu huomioon vääristyneellä tavalla.

117 Käsiteltävänä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin niiden seikkojen perusteella, joita se on tarkastellut valituksenalaisen tuomion 386–391 kohdassa, voinut perustellusti päätellä, että komission tarkoituksena on ollut kannustaa valittajaa tekemään yhteistyötä tarjoamatta tälle kuitenkaan täsmällistä vakuutusta siitä, että sille määrättävän sakon määrää alennettaisiin yhteistyötiedonannon B kohdan mukaisesti.

118 Toisaalta kyseisen tiedonannon E kohdan mukaan komissio arvioi tämän tiedonannon B, C tai D kohtien mukaisten edellytysten täyttymistä vasta siinä vaiheessa, kun se tekee lopullisen päätöksensä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin ollen ole tehnyt oikeudellista virhettä, kun se on katsonut, ettei komissio voinut lopullisen päätöksen tekemistä edeltävässä menettelyn vaiheessa tarjota valittajalle minkäänlaista täsmällistä vakuutusta siitä, että sen hyväksi sovellettaisiin minkäänlaista sakon alentamista.

119 Kahdeksas valitusperuste on näin ollen osittain jätettävä tutkimatta ja muilta osin hylättävä perusteettomana.

Yhdeksäs valitusperuste, joka koskee sellaisen periaatteen loukkaamista, jonka mukaan komission on noudatettava itselleen asettamiaan sääntöjä

Asianosaisten lausumat

120 ADM arvostelee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, ettei tämä ole todennut, ettei komissio ollut määritellyt merkityksellisiä markkinoita arvioidakseen kartellin vaikutusta, vaikka kyse on välttämättömästä ennakkoedellytyksestä sen vahingon toteamisessa, jonka kyseinen kartelli on markkinoille aiheuttanut. ADM toteaa, että jos komissio olisi määritellyt kyseiset markkinat, sen olisi pitänyt ottaa huomioon sitruunahapon korvaavat tuotteet ja todeta valittajan esittämien todisteiden perusteella, ettei kartellilla ollut ollut vaikutusta sitruunahappoalalla sovellettuihin hintoihin.

121 Komissio toteaa yhtäältä, että kyseinen valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska valittaja vaatii tosiasiallisesti yhteisöjen tuomioistuinta arvioimaan sen esittämää näyttöä. Toisaalta komissio huomauttaa, että ADM:n esittämä näkemys perustuu virheelliseen käsitykseen siitä päämäärästä, johon merkityksellisten markkinoiden määrittelyllä pyritään. Tässä tapauksessa on komission mukaan erotettava toisistaan sen arviointi, onko kyse EY 81 artiklan rikkomisesta, mikä edellyttää merkityksellisten markkinoiden määrittelyä, ja rikkomisen vakavuuden arviointi.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

122 Aluksi on muistettava, että suuntaviivoissa määrätään, että rikkomisen todellinen vaikutus markkinoihin on tekijä, joka on otettava huomioon, kun rikkomisen vakavuutta arvioidaan sakon määrän vahvistamisen yhteydessä.

123 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 198 kohdassa todennut, että komissio on kartellin todellista vaikutusta määrittäessään rajannut tarkastelunsa sitruunahapon markkinoihin. Näin tehdessään komissio ei ole ottanut huomioon niitä laajempia markkinoita, jotka valittaja vaati otettaviksi huomioon ja jotka olisivat kattaneet kaikki valittajan yksilöimät sitruunahapon korvaavat tuotteet.

124 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen viitannut valituksenalaisen tuomion 152–156 kohdassa ja 180–193 kohdassa siihen komission riidanalaisessa päätöksessä suorittamaan tarkasteluun, joka on johtanut komission toteamaan, että sitruunahapon hinnat nousivat linjassa kartellin käyttöönoton kanssa, mitä ADM ei ole kiistänyt.

125 Tältä osin on todettava, että vaikka rikkomisen todellinen vaikutus markkinoihin on tekijä, joka on otettava huomioon tämän rikkomisen vakavuutta arvioitaessa, kyse on yhdestä kriteeristä muiden kriteerien – eli rikkomisen luonteen ja maantieteellisten

markkinoiden laajuuden – joukossa. Vastaavasti suuntaviivoissa täsmennetään, että tämä todellinen vaikutus markkinoihin on otettava huomioon ainoastaan, jos se on mitattavissa.

126 Toisaalta, kuten julkisasiamies on huomauttanut ratkaisuehdotuksensa 200 ja 201 kohdassa, kantaja ei ole kiistänyt sitä, että ainakin osassa markkinoita kartelli vaikutti sitruunahapon hintoihin.

127 Näissä olosuhteissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti todennut valituksenalaisen tuomion 200 ja 201 kohdassa, etteivät valittajan väitteet voi menestyä, koska tämä ei ollut näyttänyt toteen, että komission olisi pitänyt todeta, ettei kartellilla ollut ollut vaikutusta, jos se olisi määritellyt merkitykselliset markkinat valittajan vaatimalla tavalla.

128 Näin tehdessään ensimmäisen oikeusasteen on – toisin kuin ADM väittää – tyytynyt toteamaan, ettei ADM:n esittämä näyttö riittänyt kumoamaan komission suorittamaa tarkastelua, kääntämättä kuitenkaan todistustaakkaa.

129 Yhdeksäs valitusperuste on näin ollen hylättävä perusteettomana.

130 Edellä esitetyt näkökohdat huomioon ottaen valituksenalainen tuomio on kumottava niiltä osin kuin siinä hylätään ne valittajan esittämät väitteet, jotka koskevat riidanalaisen päätöksen kumoamista niiltä osin kuin ADM luokitellaan kyseisessä päätöksessä kartellin johtajaksi ja tällä perusteella yhtäältä korotetaan valittajalle määrättävän sakon perusmäärää ja toisaalta jätetään soveltamatta ADM:n hyväksi yhteistyötiedonannon B kohtaa.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostettu kanne

131 Yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 61 artiklan ensimmäisen kohdan toisen virkkeen mukaan yhteisöjen tuomioistuin voi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisun kumotessaan ratkaista asian lopullisesti, jos asia on ratkaisukelpoinen. Asia on näin tässä tapauksessa.

Kanneperuste, joka koskee virheellistä luokittelua kartellin johtajaksi

132 Se kanneperuste, joka on esitetty riidanalaisesta päätöksestä nostetun kanteen tueksi ja jonka osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt virheellisen ratkaisun, koskee kantajan riitauttamaa luokittelua kartellin johtajaksi ja sitä, että sakon perusmäärää on tämän luokittelun perusteella korotettu 35 prosenttia.

133 Koska tämän tuomion 94 kohdasta ilmenee, ettei komissio ole tarjonnut ADM:lle mahdollisuutta vedota oikeuksiinsa niiden FBI:n kertomuksesta ja Cerestarin lausunnosta ilmenevien tietojen osalta, joihin komissio on riidanalaisessa päätöksessä tukeutunut luokitellakseen kantajan kartellin johtajaksi, on tutkittava, onko kyseinen toimielin näiden seikkojen lisäksi esittänyt sellaisia todisteita, joiden perusteella tällainen luokittelu voidaan vahvistaa.

134 Riidanalaisen päätöksen 263 ja 264 perustelukappaleesta ja väitetiedoksiannon 56–58 kohdasta ilmenee tältä osin, että komissio on vedonnut lisäksi siihen, että yhtäältä

ADM:n ja toisaalta HLR:n, H & R:n ja JBL:n välillä oli vuoden 1991 tammikuussa pidetty joukko kahdenvälisiä kokouksia kartellin käynnistämiseksi tai jopa sen kehittämiseksi.

135 Komissio on kuitenkin riidanalaisen päätöksen 264 perustelukappaleessa lisäksi todennut, että ”se, että ADM:n ja sen kilpailijoiden välillä pidettiin useita kahdenvälisiä kokouksia juuri ennen monenvälistä kartellitapaamista, ei vielä osoita ADM:n yllyttäneen muita kartelliin vaikka kaikki vahvasti tähän viittaakin”. Näin tehdessään komissio on kyseisen päätöksen 265 ja 266 perustelukappaleessa viitannut FBI:n kertomukseen ja Cerestarin lausuntoon perustuviin täsmällisiin tietoihin.

136 Kuten tämän tuomion 94 ja 95 kohdassa korostetaan, komissio ei kuitenkaan voinut ADM:n puolustautumisoikeuksia loukkaamatta tukeutua 265 ja 266 perustelukappaleessa mainittuihin ratkaiseviin tietoihin luokitellakseen ADM:n kartellin johtajaksi, koska näitä tietoja ei ollut mainittu väitetiedoksiannossa.

137 Näin ollen on todettava, että koska 263 ja 264 perustelukappaleessa tarkoitettu kahdenvälisten kokousten olemassaolo ei sellaisenaan ole riittävää sen kannalta, että ADM voitaisiin luokitella kartellin johtajaksi, komissio ei ole kyennyt näyttämään tällaista olosuhdetta toteen eikä se voinut soveltaa kantajalle määrättävän sakon perusmäärään 35 prosentin korotusta raskauttavien olosuhteiden perusteella.

138 Kyseinen kanneperuste on näin ollen hyväksyttävä.

Kanneperuste, joka koskee yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohdan säännösten virheellistä soveltamista

Riidanalainen päätös

139 Riidanalaisen päätöksen 305 perustelukappaleessa todetaan, että komissio on yhteistyötiedonannon B kohdan mukaisesti myöntänyt Cerestarille ”huomattavan alennuksen” eli 90 prosentin suuruisen alennuksen sen sakon määrään nähden, joka sille olisi määrätty, jos se ei olisi toiminut yhteistyössä. Komissio on nimittäin kyseisessä perustelukappaleessa katsonut, että tämä yritys oli ensimmäinen, joka komission yksiköiden kanssa 29.10.1998 pidetyssä kokouksessa esitti ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta. Komissio on seuraavassa perustelukappaleessa todennut, että ”[Cerestarin] 29 päivänä lokakuuta 1998 pidetyssä kokouksessa esittämät tiedot, jotka vastaavat sen myöhemmässä 25 päivänä maaliskuuta 1999 antamassa kirjallisessa lausunnossa toimitettuja tietoja, riittivät kartellin olemassaolon toteamiseen, ja ne toimitettiin komissiolle ennen ADM:ää”. Komissio on näin ollen mainitun päätöksen 308 perustelukappaleessa hylännyt ADM:n näkemyksen siitä, että tämä olisi täyttänyt edellä mainitussa B kohdassa määrätyt edellytykset, joiden perusteella sille olisi voitu myöntää sakon määrän ”huomattava alentaminen”.

Asianosaisten lausumat

140 ADM on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa nostamansa kanteen tueksi väittänyt, että komissio oli soveltanut yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohtaa virheellisesti. ADM nimittäin toteaa olevansa se yritys, joka kyseisessä säännöksessä tarkoitetulla tavalla ”ensimmäisenä esitti ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta” 11.12.1998 pidetyssä kokouksessa, koska se näyttö, jonka Cerestar esitti 29.10.1998 pidetyssä kokouksessa, ei ollut kyseisessä säännöksessä tarkoitetulla tavalla ”ratkaisevaa”.

141 ADM:n mukaan Cerestar ei ensinnäkään toimittanut mitään tietoja kartellista ennen ajankohtaa 12.5.1992, jolloin se liitettiin ensimmäistä kertaa kartelliin. Komissio oli

tullut tietoiseksi kartellista ennen ajankohtaa 12.5.1992 ennen kaikkea ADM:n toimittamien tietojen avulla.

142 Toiseksi Cerestarin lausunto, joka vastaa 29.10.1998 pidetyssä kokouksessa suullisesti annettuja tietoja, ei ADM:n mukaan ollut ratkaiseva eikä täsmällinen kokousten päivämäärien ja kartellin osallistujien osalta. Cerestar mainitsi näin ollen 32 kokousta, jotka pidettiin eri päivinä 14.11.1991 – eli ennen Cerestarin liittymistä kartelliin – ja 17.7.1996 – eli kartellin lopettamisen jälkeen – välisenä aikana. Cerestar ilmoitti, että näistä kokouksista yhdeksän oli varmasti pidettyjä kartellikokouksia, kahdeksan oli ”mahdollisia” kokouksia ja viisitoista ei ollut kartellikokouksia tai ne olivat ”hyvin epätodennäköisesti kartellikokouksia”. Osallistujien nimet oli annettu kolmen kokouksen osalta niistä 17 kokouksesta, jotka olivat ”varmoja” tai ”mahdollisia” kartellikokouksia. Kuutta näistä kokouksista ei ollut muiden asianomaisten yritysten lausuntojen ja komission toteamusten mukaan tosiasiallisesti pidetty.

143 Kolmanneksi Cerestar myönsi myöhemmin komissiolle osoitetussa 7.5.1999 päivätyssä kirjeessä, että tiettyjä näistä mainituista kokouksista ei ollut pidetty.

144 Neljänneksi Cerestarin lausunto oli ADM:n mukaan epämääräinen eikä ratkaiseva kokousten tarkoituksen suhteen. Täsmällisiä tietoja ei ollut annettu hinnoista ja muista kuin Cerestarin vahvistamista kiintiöistä.

145 Viidenneksi ei ole selvää, toimittiko Cerestar ADM:n tapaan komissiolle ensi käden lausunnon. Cerestar katsoi kuitenkin tarpeelliseksi myöhemmin kehittää ja selventää 29.10.1998 antamaansa suullista lausuntoa.

146 Kuudenneksi komissio pyysi Cerestarilta tarkempia tietoja 3.3.1999 ADM:n toteamusten perusteella. Cerestarilla oli ADM:n mukaan mahdollisuus tutkia tietopyyntöä, jossa viitattiin tiettyihin kokousten aikoihin ja paikkoihin ja joka perustui ADM:n yhteistyöhön, ennen kuin se 25.3.1999 toimitti komissiolle lopullisen lausuntonsa.

147 Kantaja väittää, että sen sijaan sen toimittamat todisteet olivat ratkaisevia. Kantaja korostaa, että se esitti 11.12.1998 pidetyssä kokouksessa komissiolle ensi käden lausunnon, tapahtumien aikaan sijoittuvan asiakirjatodisteen ja asiakirjoja, jotka osoittivat kartellisopimuksen puitteet ja täytäntöönpanon. ADM:n toimittamat todisteet sisälsivät useita täsmällisiä yksityiskohtia kartellin kokouksista, osallistujista, korvaus- ja valvontamekanismeista, hinnoista ja kiintiöistä.

148 Komissio väittää, että kun on kyse sen arvioimisesta, onko esitetty näyttö ”ratkaisevaa” yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohdassa tarkoitetulla tavalla, ei merkitystä ole sillä, että kyseinen näyttö tulee yritykseltä, joka ei ole osallistunut kyseiseen kartelliin koko sen olemassaolon ajan. Kyseisen näytön täytyy nimittäin koskea kartellin olemassaoloa eikä sen kestoa.

149 Komissio toteaa myös, että se, että sille esitetty näyttö on puutteellista, ei estä sitä, että sitä voitaisiin pitää ratkaisevana.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

150 Aluksi on korostettava – kuten julkisasiamies ratkaisuehdotuksensa 221 ja 222 kohdassa toteaa –, ettei yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohdassa edellytetä, että ”ensimmäinen” yritys on esittänyt kaiken näytön, jolla kartellin toiminnan yksityiskohdat voidaan näyttää toteen, vaan riittää, että se esittää ratkaisevaa ”näyttöä”

kartellin olemassaolosta. Kyseisessä säännöksessä ei myöskään edellytetä, että esitetty näyttö olisi sellaisenaan riittävää väitetiedoksiannon laatimisen kannalta tai jopa sellaisen lopullisen päätöksen tekemisen kannalta, jolla rikkomisen olemassaolo todetaan. Vaikka kyseisessä B kohdan b alakohdassa tarkoitetun näytön ei tarvitse välttämättä sellaisenaan olla riittävää kartellin olemassaolon näyttämiseksi toteen, sen on kuitenkin oltava tässä tarkoituksessa ratkaisevaa. Esitetty näyttö ei kuitenkaan saa olla pelkkä suuntaa-antava lähde komission tutkimuksille, vaan sitä on voitava suoraan käyttää kilpailusääntöjen rikkomisen toteen näyttämiseksi.

151 On myös korostettava, että kyseisen B kohdan b alakohdan osalta sillä, että ratkaiseva näyttö on esitetty suullisesti, ei ole merkitystä.

152 Lopuksi on todettava, että komissiolla on laaja harkintavalta, kun se arvioi sitä, onko yrityksen tekemä yhteistyö ollut kyseisessä säännöksessä tarkoitetulla tavalla ”ratkaisevaa” rikkomisen olemassaolon toteamisen ja rikkomisen päättämisen kannalta, joten ainoastaan kyseisen harkintavallan rajojen ilmeinen ylittäminen voi johtaa komission toimen kumoamiseen.

153 Tässä tapauksessa on edellä esitettyjen näkökohtien valossa arvioitava sitä, onko komissio tehnyt ilmeisen arviointivirheen, kun se on päättänyt, että Cerestar oli ensimmäinen yritys, joka esitti ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta.

154 Komissio on riidanalaisen päätöksen 305 ja 306 perustelukappaleessa todennut, että Cerestar oli ensimmäinen yritys, joka esitti sille ratkaisevaa näyttöä kartellin olemassaolosta kokouksessa 29.10.1998, ja että kyseisen yrityksen lausunnot vahvistettiin kirjallisesti 25.3.1999.

155 Ensinnäkin on todettava, ettei ADM voi riitauttaa Cerestarin esittämän näytön ratkaisevaa luonnetta pelkästään sillä perusteella, että tämä liittyi kartelliin vasta vuoden kuluttua kartellin toiminnan käynnistämisestä.

156 Yhtäältä on nimittäin todettava, että kuten komissio on perustellusti korostanut, yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohdassa edellytetään, että esitetty ratkaiseva näyttö koskee kartellin olemassaoloa eikä kartellin kestoa.

157 Toisaalta Cerestarin lausunto sisältää tietoja, jotka koskevat sellaisia monenvälisiä kokouksia, jotka pidettiin ennen sen osallistumista kartelliin, ja jotka on vahvistettu ADM:n lausunnoissa ADM:n edustajien ja komission edustajien välillä pidetyssä kokouksessa.

158 Niiltä osin kuin on toiseksi kyse Cerestarin lausunnon sisällöstä, on korostettava yhtäältä, että siinä kuvaillaan kartellin mekanismit eli hintojen vahvistamista koskeva järjestelmä, markkinaosuuksien jakaminen, tietojenvaihtojärjestelmä ja korvausjärjestelyt. Toisaalta kyseinen lausunto sisältää luettelon erilaisista kokouksista, joita kartelliin osallistuneiden yritysten välillä pidettiin.

159 Vaikka Cerestarin lausuntoon sisältyvät tiedot ovat tietyiltä osin viitteellisiä eivätkä järjestelmällisesti sisällä lukuina ilmaistuja tietoja, jotka koskisivat kartellin kokousten kuluessa tehtyjä päätöksiä, komissio on kuitenkin voinut ilmeistä arviointivirhettä tekemättä katsoa, että kyseinen näyttö oli ratkaisevaa kartellin olemassaolon toteen näyttämisen kannalta.

160 Komissiolla on nimittäin ollut niiden tietojen perusteella, jotka Cerestar toimitti sille 29.10.1998 pidetyssä kokouksessa, mahdollisuus saada tietoonsa se, että Euroopan

sitruunahappomarkkinoilla oli kartelli, sekä kyseisen kartellin arvioitu kesto, mekanismit ja toiminta.

161 Näin ollen on todettava, että vaikka Cerestarin esittämä näyttö ei sellaisenaan riitä näyttämään toteen rikkomisen kaikkia tekijöitä, se on kuitenkin enemmän kuin suuntaa-antava lähde komission tutkimuksille ja komissio voi käyttää sitä suoraan näyttääkseen toteen kartellin olemassaolon.

162 Tältä osin sillä, etteivät kyseiset tiedot perustu ensi käden lausuntoon tai että niitä on myöhemmin täydennetty tai tarkennettu, ei ole merkitystä kyseisten tietojen ratkaisevuuden arvioinnin kannalta.

163 Näin ollen kantajan esittämä kanneperuste, jonka mukaan komissio olisi soveltanut virheellisesti yhteistyötiedonannon B kohdan b alakohtaa, on hylättävä.

164 Edellä esitetyistä näkökohdista seuraa, että riidanalaisen päätöksen 3 artikla on yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 61 artiklan ensimmäisen kohdan nojalla kumottava niiltä osin kuin siinä määrätään ADM:n maksettavaksi tulevan sakon määräksi 39,69 miljoonaa euroa, johon sisältyy 35 prosentin suuruinen ADM:lle määrätyn sakon perusmäärän korottaminen sillä perusteella, että se on ollut kartellin johtaja, ja näin ollen sakon määrä on alennettava 29,4 miljoonaan euroon.

Oikeudenkäyntikulut

165 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisessä kohdassa määrätään, että jos valitus on perusteltu ja yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee riidan lopullisesti, se päättää oikeudenkäyntikuluista. Saman työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdassa, jota työjärjestyksen 118 artiklan nojalla sovelletaan myös muutoksenhakuun, määrätään, että asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Kyseisen 69 artiklan 3 kohdassa määrätään, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, yhteisöjen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

166 Koska osa valitusmenettelyssä esitetyistä vaatimuksista on ratkaistu toisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi, komissio on velvoitettava korvaamaan puolet valittajan oikeudenkäyntikuluista, ja valittaja puolestaan on velvoitettava korvaamaan komission oikeudenkäyntikulut ja vastaamaan puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan.

167 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydystä menettelystä on todettava, että koska valituksenalainen tuomio on osittain kumottu ja ensimmäisessä oikeusasteessa kantajana olleen asianosaisen vaatimukset on osittain hyväksytty, komissio on velvoitettava korvaamaan neljäsosa kantajalle ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista ja kantaja on velvoitettava korvaamaan komission oikeudenkäyntikulut ja vastaamaan kolmesta neljäsosasta omia oikeudenkäyntikulujaan.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-59/02, Archer Daniels Midland vastaan komissio, 27.9.2006 antama tuomio kumotaan niiltä osin kuin siinä hylätään se Archer Daniels Midland Co:n kanneperuste, joka koskee sen puolustautumisoikeuksien loukkaamista siinä hallinnollisessa menettelyssä, joka johti EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan soveltamisesta 5.12.2001 tehtyyn komission päätökseen 2002/742/EY (Asia COMP/E-1/36.604 – sitruunahappo), koska Euroopan yhteisöjen komissio ei ole antanut sille mahdollisuutta vedota oikeuksiinsa niiltä osin kuin on kyse niistä seikoista, joiden**

perusteella komissio on luokitellut Archer Daniels Midland Co:n kartellin johtajaksi.

2) Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-59/02, Archer Daniels Midland vastaan komissio, 27.9.2006 antama tuomio kumotaan niiltä osin kuin siinä hylätään tehottomana se Archer Daniels Midland Co:n kanneperuste, joka koskee sitä, että Euroopan yhteisöjen komissio on soveltanut virheellisesti sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa 18.7.1996 annetun komission tiedonannon B kohdan b alakohtaa.

3) Päätöksen 2002/742 3 artikla kumotaan niiltä osin kuin siinä vahvistetaan Archer Daniels Midland Co:n maksettavaksi tulevan sakon määräksi 39,69 miljoonaa euroa.

4) Sen sakon määräksi, joka Archer Daniels Midland Co:n on maksettava päätöksen 2002/742 1 artiklan – sellaisena kuin Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on sen osittain kumonnut asiassa T-59/02, Archer Daniels Midland vastaan komissio, 27.9.2006 antamallaan tuomiolla – perusteella, vahvistetaan 29,4 miljoonaa euroa.

5) Valitus hylätään muilta osin.

6) Archer Daniels Midland Co. vastaa kolmesta neljäsosasta omia oikeudenkäyntikulujaan ja se velvoitetaan korvaamaan Euroopan yhteisöjen komission oikeudenkäyntikulut niiltä osin kuin on kyse Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydystä menettelystä, minkä lisäksi se vastaa puolesta omia oikeudenkäyntikulujaan ja se velvoitetaan korvaamaan komission oikeudenkäyntikulut niiltä osin kuin on kyse valitusmenettelystä.

7) **Euroopan yhteisöjen komissio velvoitetaan korvaamaan neljäsosa niistä oikeudenkäyntikuluista, jotka Archer Daniels Midland Co:lle on aiheutunut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä menettelyssä, ja puolet niistä oikeudenkäyntikuluista, jotka Archer Daniels Midland Co:lle on aiheutunut valitusmenettelystä.**

Allekirjoitukset